

СЕКЦІЯ 8. ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

Вінницька О.А.

*кандидат економічних наук,
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини*

Бержанір І.А.

*кандидат економічних наук,
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини
м. Умань, Черкаська область, Україна*

СУТНІСТЬ ДОХОДІВ БЮДЖЕТУ, ЯК ЕКОНОМІЧНОЇ КАТЕГОРІЇ

Досліджуючи «доходи бюджету» як економічну категорію, вітчизняні науковці розглядають її, з одного боку, як систему економічних відносин, з іншого – як кошти, що формують централізований фонд фінансових ресурсів держави [8, с. 105]. Як економічна категорія, доходи бюджету виражають фінансові відносини, що виникають між державою, суб'єктами господарювання та населенням у процесі формування бюджетних фондів [10, с. 121]. О. Романенко, розглядаючи доходи бюджету як економічну категорію, яка відображає економічні відносини, що виникають у держави з юридичними та фізичними особами в процесі формування бюджетного фонду, відмічає форми прояву цієї категорії [6]. Проте, таке тлумачення доходів бюджету, як вважає Н. Вовна, не розкриває повністю суті цього поняття, оскільки доходи державного та місцевих бюджетів різняться джерелами формування окремих видів надходжень та напрямками їх цільового використання [2]. Врахувавши такі особливості, доцільно конкретизувати економічний зміст доходів місцевих бюджетів [2].

За економічною сутністю бюджетні доходи, з одного боку, є результатом розподілу вартості валового внутрішнього продукту між різними учасниками відтворювального процесу, з іншого – об'єктом подальшого розподілу сконцентрованої в руках держави вартості [1, с. 141; 6, с. 165]. Формою прояву категорії доходи бюджету є сукупність видів бюджетних платежів юридичних та фізичних осіб, а їхнім матеріальним втіленням – грошові кошти, які мобілізуються до бюджету [8].

Вітчизняні вчені С. Юрій та В. Дем'янишин зазначають, що у дохідній частині бюджету зосереджується та частина вартості валового внутрішнього продукту, яка в процесі розподілу і перерозподілу доходів та нагромаджень може бути спрямована на розвиток економіки держави, соціальний захист населення, соціально-культурні заходи, потреби оборони, управління [12, с. 89]. І основним джерелом формування фінансових ресурсів, акумульованих у бюджетах, є податки, суть яких, в першу чергу, полягає у примусовому відчуженні державою частини новоутвореної вартості [12, с. 89].

Сутність і роль доходів бюджету проявляються в процесі їх формування, розподілу та відтворення з метою забезпечення фінансування суспільно необхідних видатків. Вони функціонують в умовах розширеного суспільного відтворення і мобілізації бюджетних ресурсів в єдиному фонді грошових коштів з метою використання для забезпечення виконання функцій держави [8]. Як економічна категорія, доходи бюджету виражають фінансові відносини, що виникають між державою, суб'єктами господарювання та населенням у процесі формування бюджетних фондів [10, с. 121].

Вітчизняні науковці також розглядають категорію «доходи бюджету», з одного боку, як систему економічних відносин, з іншого – як кошти, що формують централізований фонд фінансових ресурсів держави [11, с.158]. Вони тлумачать доходи бюджету як об'єктивне економічне явище, пов'язане з сукупністю економічних відносин щодо розподілу та перерозподілу ВВП з метою формування основного централізованого фонду грошових коштів держави [11, с. 158], а саме: – економічних відносин, що виникають у процесі формування основного централізованого фонду грошових коштів і надходять у розпорядження органів державної влади та управління; – економічних відносин держави з підприємствами, установами, організаціями, фізичними особами, які виникають у процесі справляння бюджетних платежів [11, с. 159]. Подібним є визначення цієї економічної категорії і рядом українських дослідників [10, с. 43; 1, с. 140; 6, с. 164].

Так, вітчизняні вчені доходи бюджетів трактують як частку централізованих ресурсів держави, що потрібні для виконання нею відповідних функцій. Такі доходи виражають економічні відносини, що виникають у процесі формування фондів грошових коштів і надходять у розпорядження органів державної влади та управління [11, с. 159]. Схожим є визначення Ю. Пасічника, який також розглядає доходи бюджетів як частину централізованих фінансових ресурсів держави, що врегульовані відповідними нормативними актами і необхідні для виконання нею своїх функцій [5, с. 117]. Окрім цього, на думку науковця, доходи бюджетів відображають «економічні відносини держави з підприємствами, установами, організаціями, фізичними особами, які виникають у процесі стягнення бюджетних платежів» [5, с. 117].

Доходи бюджетів визначають і як грошові надходження до основного загальнодержавного фонду, необхідного для планомірного розвитку всіх секторів економіки, підвищення матеріального добробуту й культурного рівня народу, оборони країни, утримання державних органів та органів місцевого самоврядування [9].

Український науковець М. Карлін розуміє під доходами бюджету сукупність грошових надходжень централізованого фонду фінансових ресурсів, підкреслюючи: «Це фінансові ресурси держави, які використовуються для виконання функцій, закріплених законами за державою» [4, с. 53]. Доходи бюджету утворюються за рахунок надходжень на безповоротній основі, справляння яких передбачене законодавством України.

Професор Ц. Огонь трактує доходи бюджету з точки зору перерозподілу його коштів, вважаючи, що їх сутність необхідно розглядати в процесі формування, розподілу і перерозподілу ВВП з метою формування державних фінансових ресурсів, необхідних для виконання конституційних повноважень [5, с. 165]. Він досліджує формування доходів бюджету в розрізі їх мобілізації, розподілу та використання, виділяючи такі етапи, як мобілізація фінансових ресурсів і

формування доходів бюджету, а також розподіл і спрямування їх на виконання зобов'язань держави через здійснення видатків. [5, с. 165]. В. Дем'янишин зазначає: «У дохідній частині бюджету зосереджується та частина вартості валового внутрішнього продукту, яка в процесі розподілу і перерозподілу доходів і нагромаджень може бути спрямована на розвиток економіки держави, соціальний захист населення, соціально-культурні заходи, потреби оборони, управління» [3, с. 89]. При цьому, основним джерелом формування бюджетних ресурсів науковець вважає податки.

Окремі дослідники допускають, що доходи бюджетів слід визначати як грошові надходження в основний загальнодержавний фонд, необхідний для забезпечення стабільного розвитку всіх секторів економіки, покращення матеріального добробуту громадян, їх культурного розвитку, забезпечення обороноздатності країни, утримання державних органів влади тощо [7, с. 86].

Отже, на основі аналізу існуючих наукових підходів щодо дослідження сутності доходів бюджету доцільно зазначити, що їх визначення можна сформулювати в економічному аспекті: як економічна категорія, доходи бюджету виражають фінансові відносини, що виникають між державою, суб'єктами господарювання та населенням щодо формування та розподілу бюджетних ресурсів з метою здійснення видатків на виконання зобов'язань і функцій держави.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Венгер В. В. Фінанси: навч. пос. [для студ. вищ. навч. закл.] / В. В. Венгер. – К.: Центр учбової літератури. – 2009. – 432 с.
2. Вовна Н.І. Теоретична концептуалізація доходів місцевих бюджетів /Н.І. Вовна // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка. – Ужгород. – 2005. – № 17. – С. 205-210.
3. Дем'янишин В. Г. Теоретична концептуалізація і практична реалізація бюджетної доктрини України : [монографія] / В.Г. Дем'янишин. – Тернопіль : ТНЕУ, 2008. – 496 с.
4. Карлін М. І. Фінансова система України : [навч. посіб.] / Карлін М.І. – Знання. – 2007. – 324 с. – (Вища освіта ХХІ століття)
5. Огонь Ц. Г. Доходи бюджету : теорія та практика : [монографія] / Огонь Ц.Г. – К. : Київ. нац. торг. ун- т. – 2003. – 580 с.
6. Пасічник, Ю. В. Бюджетна система України: навчальний посібник / Ю. В. Пасічник – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання. – 2008. – 670 с.
7. Романенко О.Р Фінанси. Підручник / О.Р. Романенко. – К.: Центр Навчальної Літератури. – 2003. – 312 с.
8. Савчук С. В. Теоретико-концептуальні засади визначення доходів бюджетів як об'єкту бюджетного планування / С.В. Савчук // Наука й економіка. – 2012. – № 1 (25). – С. 81-89.
9. Сідельникова Л.П. Науково-теоретичне підґрунтя концепції формування доходів державного бюджету / Л.П. Сідельникова // Вісник Криворізького економічного інституту КНУ № 1. – 2013. – С. 105-109
10. Тріпак М. М. Доходи місцевих бюджетів України: прагматика та фіскальне регулювання / М.М. Тріпак, О.Й. Тимчук. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://asyan.org/potra/Доходи+місцевих+бюджетів+україни%3A+прагматика+та+фіскальне+регулювання/main.html>
11. Фещенко Л.В. Бюджетна система України: Навчальний посібник / Л.В. Фещенко, П.В. Проноза, Н.В. Кузьминчук. – К.: Кондор. – 2008. – 440 с.
12. Фінанси: підручник / за ред. С.І. Юрія, В.М. Федосова. – К.: Знання, 2012. – 687 с
13. Юрій С.І., Дем'янишин В.Г. Антологія бюджетного механізму. Монографія / С.І. Юрій, В.Г. Дем'янишин. – Тернопіль: Економічна думка. – 2001. – 250 с.